

на моніторингу оцінки ризиків. Це має стати першим кроком на шляху формування методичної бази оцінки ризиків та інструментарію виявлення підвищеного ризику в процесі формування та розвитку конкретних інтегрованих структур.

Список використаних джерел

1. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві: [Монографія] / Вітлінський В.В., Великоіваненко П.І. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
2. Ильяшенко С.Н. Совершенствование подходов к оценке риска проектов инновационного развития / С.Н. Ильяшенко // Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка. – 2001. – № 6–7. – С. 100–104.
3. Шегда А.В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління: [навчальний посібник] / А.В. Шегда, М.В. Голованенко. – К.: Знання, 2008. – 271 с.
4. Старостіна А. О. Управління ризиками в економіці: сучасний стан та інтегральний підхід / А.О.Старостіна, В.А.Кравченко // Проблеми системного підходу в економіці [Електронне наукове фахове видання]. – 2009. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_2/Kravchenko_209.htm.

Н. Скопенко, д-р екон. наук, доц.
 Национальный университет пищевых технологий, Киев,
 Н. Андreyuk, канд. екон. наук, доц.
 КНУ імені Тараса Шевченка, Киев

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ РИСКА ИНТЕГРАЦИОННОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

В статье определены и классифицированы риски интеграционного взаимодействия предприятий на различных этапах осуществления интеграции. Предложено рассматривать риски в соответствии с уровнем их возникновения. Определены значения каждого уровня в процессе выявления интеграционных рисков. Для комплексного изучения интеграционных рисков предложено определить рисковые ситуации на различных стадиях интеграционного процесса.

Ключевые слова: интеграция; интеграционное взаимодействие; риск; рисковые факторы.

N. Skopenko, Doctor of Sciences, Associate Professor
 National University of Food Technologies, Kyiv,
 N. Andreyuk, PhD in Economics, Associate Professor
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO DETERMINATION OF INTEGRATIONAL INTERACTION RISK

In the article risks of integrational interaction at various stages of integration are identified and classified. It is proposed to consider the risks according to their level of occurrence. Values for each level are defined in process of identifying integration risks. For a comprehensive study of the integration risk it is proposed to identify risky situations at different stages of the integration process.

Keywords: integration; integrational co-operation; risk; risk factors.

УДК 330.161
 JEL A14

Т. Литвиненко, канд. екон. наук, доц.
 КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК УМОВА ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

В статті висунута гіпотеза, що ініціативи підприємств з впровадження корпоративної соціальної відповідальності в свою діяльність допоможуть прискорити процеси технічного оновлення, модернізації їх діяльності, сприятимуть підвищенню їх прибутковості. Такі дії підприємств спонукатимуть уряд до більш активних дій щодо інтеграції в європейський економічний простір.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, європейська інтеграція України, прозорість діяльності компаній, додання тінювих відносин, рівень довіри споживачів, соціальний капітал, громадянські цінності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Формування України як незалежної держави з 90-х років минулого століття розпочиналось з орієнтацією на інтеграцію країни в європейську та світову спільноту, були сподівання, що це відкриє нові можливості для співпраці України з розвиненими країнами континенту, економічного розвитку, модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності економіки, сприятиме кращому використанню багатих інтелектуальних та природних ресурсів, зміцнення позицій держави в міжнародній системі координат. Були також очікування прискорення процесів вдосконалення політичної та інституціональ-

5. Пікус Р.В. Управління фінансовими ризиками: [навчальний посібник] / Р.В. Пікус, Н.В. Приказюк. – К.: Знання, 2010. – 598 с.

6. Энциклопедия финансового риск-менеджмента / Под. Ред. А. А. Лобанова и А. В. Чугунова/- М.: Альпина Паблишер, 2010. – 931 с.

7. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А.С. Шапкин. 2-е изд. – М: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К0", 2004. – 544 с.

8. Мостенська Т.Л. Основні підходи до визначення ризику при здійсненні інтеграції / Мостенська Т.Л., Скопенко Н.С. // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – К.: НУХТ. – 2012. – № 45 – С. 177-184.

9. Соскін О. Фінансово-економічні ризики розвитку України в умовах сучасної кризи / Олег Соскін // Економіка і управління. – 2009. – № 4. – С. 20-31.

10. Тюленева Ю.В. Інтеграційний підхід визначення ризиків підприємства / Ю.В.Тюленева / /Ефективна економіка [Електронне наукове фахове видання]. – 2013. – № 1. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?Op=1&z=1716>.

11. Скопенко Н.С. Обґрунтування доцільності формування та розвитку інтегрованих об'єднань в АПК України / Н.С. Скопенко // Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка. Економіка – К.: ВПЦ "Київський університет", 2011. – №. 123. – С. 44-47.

Надійшла до редакції 05.09.13

ної систем, підвищення добробуту, становлення України як інтегрованої частини глобального суспільства. Проте, як свідчить практика, процес інтеграції України не відбувається швидко, є багато теоретичних та практичних проблем, які, або не врахували, або не змогли реалізувати в практичній діяльності. Тому дослідження різноаспектних питань розроблення шляхів інтеграції України в світовий простір є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, яка розглядається. Уваги науковців, звичайно ж не оминули різноманітні процеси зовнішньоекономічної діяльності країни та її входження в світовий та європейський простір. Важливий внесок в розвиток цих ідей внесли вчені Я. Малик [1], А.І. Гончарук, О.О. Усенко,

Д.Г. Лук'яненко [2], Н. Осадча [3], та ін. Проте питання, що стримують входження України в світовий та європейський простір потребують подальшого дослідження.

Невирішені частини загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. Серед проблем, що стримують європейську інтеграцію країни, як це визнається і політиками, і науковцями, є непрозорість державного управління, корупція, незважаючи на декларування реформ державного управління та проведення всеосяжної боротьби з корупцією. Звичайно, вирішення цих проблем неможливе без уваги до них на макроекономічному, державному рівні. Проте, також і без модернізації окремих підприємницьких структур в Україні годі думати не лише про європейське майбутнє країни, а й про майбутнє країни взагалі, адже саме на рівні окремих господарських структур поєднуються та використовуються ресурси і, в результаті створюються блага для споживання. З точки зору мікроекономічного рівня міжнародна економічна інтеграція змушує підприємства рухатися в напрямку, який властивий підприємствам, що функціонують в європейських країнах, вони змушені відповідати сучасним стандартам ведення бізнесу, адже це дає кращий доступ до міжнародних ринків, а досвід розвинених країн доводить, що підприємства, орієнтовані на міжнародні зв'язки, демонструють кращі результати діяльності, порівнюючи з тими, що орієнтуються лише на внутрішній ринок.

Важливим кроком до вдосконалення діяльності підприємств України, на наш погляд, має бути і прозоре, соціально-відповідальне ведення бізнесу. Проблемам корпоративної соціальної відповідальності приділяється належна увага в працях українських науковців, проте досліджуються ці питання в контексті підвищення конкурентоспроможності підприємств, ще частіше ці питання вивчаються в контексті розвитку соціально-трудова відносин, що на наш погляд далеко не вичерпує багатогранності соціальної відповідальності. Тому **метою статті є** дослідження проблеми соціальної відповідальності бізнесу в контексті її впливу на розвиток євроінтеграції України, чому, на наш погляд, приділяється недостатня увага, незважаючи на її важливість.

Виклад основного матеріалу дослідження. В практиці діяльності різних підприємницьких структур світу останнім часом відбулись суттєві зміни, зумовлені новим характером соціально-економічних відносин, притаманних сучасному суспільству, яке називають постіндустріальним суспільством, суспільством знань тощо (дискусія ще не припинилася щодо визначення назви, яку більшість науковців сприйняли б як прийнятну). Загальні суттєві зміни, що відбулись в світовій економіці, змушують підприємства адаптуватись до викликів нового суспільства, і ті компанії, які з цим впорались, посіли провідні місця в світових рейтингах успішних компаній світу. Проте, серед таких компаній, на жаль, немає українських. Незважаючи на прагнення уряду вивести країну в розряд цивілізованих держав світу, зусилля підприємців зміцнити становище українського бізнесу на світових ринках, втілити це в практику поки що не вдається.

Ринкові перетворення в країні змусили відмовитись від методів впливу на підприємства, які притаманні плановій централізованому керуванню економікою. Самі підприємницькі структури, незважаючи на зміну форм власності та організаційно-правових форм господарювання, далеко не завжди спроможні сформулювати стратегію, яка дозволить їм функціонувати в умовах сучасного нового суспільства. Зважаючи на все зазначене слід зробити висновок про те, що важливо спрямувати зусилля на пошук та виявлення шляхів адаптації українських підприємств до викликів сучасного суспільства.

Серед таких напрямів варто розглянути стратегію соціально відповідального ведення бізнесу, адже цим питаннями опікуються і в країнах ЄС. Концепція КСВ широко поширена в європейських країнах. В одних країнах КСВ інтегрована в державну політику (Данія, Франція, Фінляндія, Швеція), в інших – соціально відповідальні практики є виключно прерогативами компаній (Греція, Ірландія, Нідерланди, Словенія). У Європейському Союзі переважає думка про те, що основна роль КСВ полягає у підтримці сталого розвитку компанії, що призведе до відповідальної бізнес-поведінки, покращення ситуації на ринку праці, покращення якості продуктів і послуг, що надають компанії, а також сталого розвитку в цілому. Незважаючи на той факт, що 15 країн Європи вже мають національні політики з КСВ на державному рівні, в Україні такого розуміння КСВ ще не досягли.

В новій Стратегії Європейського Союзу "Європа 2020: вибудовуючи розумне, стійке і всеосяжне в зростанні підприємство" питання корпоративної соціальної відповідальності займають важливе місце. Європейська Комісія перейшла до довгострокового планування в контексті КСВ, її цілі – створити умови, сприятливі для стійкого зростання, відповідальної бізнес-поведінки і постійної зайнятості в середньостроковій і довгостроковій перспективі. Також наголошується на тому, що КСВ вигідна підприємству, а КСВ компанії вигідно суспільству. Європейська Комісія відзначає невирішені питання щодо розвитку соціальної відповідальності бізнесу в сучасних умовах, серед них відзначається, що більшість компаній в Європі все ще не інтегрували соціальні та екологічні питання у свою діяльність; певну кількість європейських компаній звинувачують у недотриманні прав людини і трудових стандартів; наголошується на тому, що лише 15 з країн-членів ЄС мають національні політики з КСВ. Вирішення цих питань передбачає докладання зусиль для досягнення балансу у відносинах стейкхолдерів до КСВ; пропонується посилити увагу держави до здійснення практики КСВ, зокрема йдеться про доцільність винагородження компаній за відповідальну бізнес-поведінку через інвестиції і державні закупівлі. Також, Комісія заявляє про свої плани почати дискусію про роль бізнесу в суспільстві в 21 столітті, щоб розробити спільне розуміння й очікування, а потім проводити періодичні опитування довіри громадян до бізнесу та його ставлення до КСВ [4].

У відносинах України та Європейського Союзу доречно розрізняти формальний та фактичний аспекти. Формальний аспект відносин був започаткований після референдуму про незалежність України у 1991 році і визнання незалежної країни Європейським співтовариством. Тоді вперше пролунав заклик Євросоюзу до України підтримувати з державами-членами Європейських Співтовариств відкритий і конструктивний діалог. Наступними важливими кроками були: схвалені Верховною Радою України 02 липня 1993 р. "Основні напрями зовнішньої політики України"; угода про партнерство і співробітництво (УПС) з Європейським Союзом, де було визначено правовий механізм взаємодії між двома сторонами, яка була підписана 14 червня 1994 р. у Люксембурзі та 10 листопада 1994 р. ратифікована Верховною Радою України. Ця угода набрала чинності з 01 березня 1998 р. після її ратифікації всіма державами-членами ЄС. У тому ж 1998 р. було створено Комітет Україна – ЄС. У грудні 1999 р. було схвалено Спільну стратегію ЄС щодо України. У вересні 2000 р. Указом Президента України схвалено Програму інтеграції України до Європейського Союзу [5]. Особливої пріоритетності питанням євроінтеграції України набувають в су-

часних умовах, коли ведеться підготовка до Вільнюського саміту восени 2013 року.

Фактична ж діяльність різних урядів України не забезпечувала реалізацію прийнятих нормативно-правових документів. Корпоративна закритість системи державного управління, високий рівень корупції, слабкість демократичних інституцій і нерозвиненість громадянського суспільства, утиски свободи преси, політичні проблеми, що викликали критику Ради Європи, відсутність стабільного національного консенсусу з ключових питань внутрішнього розвитку і зовнішньої політики вкрай негативно вплинуло на взаємини України з ЄС [3]. І сьогодні ситуація з підписанням Україною докуме-

нтів про асоційоване членство все ще залишається до кінця не визначеною.

Затягування процесів інтеграції України в європейський простір на урядовому рівні негативно впливає не лише на сам процес інтеграції, а й на погіршення соціально-культурної ситуації в країні, що небезпечно з точки зору перспектив подальшого розвитку країни в умовах глобалізації. Становище економіки країни погіршується, одним із свідчень цього є те, що консервується технологічна відсталість вітчизняних підприємств (див. таблицю 1) і не створюються ні нормативно-правові, ні соціальні умови зміни ситуації на краще.

Таблиця 1. Інноваційна діяльність промислових підприємств України

Показники	Роки				
	2007	2008	2009	2010	2011
Освоєння виробництва інноваційних видів продукції на промислових підприємствах, найменувань	2526	2446	2685	2408	3238
Обсяги реалізованої інноваційної продукції, млрд грн	40,2	45,8	31,4	33,7	42,4
Обсяги реалізованої інноваційної продукції, % до загального обсягу реалізованої промислової продукції	6,7	5,9	4,8	3,8	3,8

*Джерело: збірники Держстату "Наукова та інноваційна діяльність в Україні" за 2009-2011 р.р.

Важливим каталізатором модернізації підприємств країни може стати суттєве поширення практики КСВ в їх діяльності. В стратегічному плані це дозволить підприємствам мати не лише динаміку розвитку, а й забезпечити стабільність та стійкість. Адже реалізація принципів КСВ змушує підприємства розробляти стратегію, яка відповідає підприємствам третього тисячоліття, тобто забезпечувати узгоджений розвиток економічної, екологічної та соціальної складових, що і дозволить успішно конкурувати в довготривалій перспективі на внутрішніх та світових ринках.

Українські компанії, які використовують корпоративну соціальну відповідальність, є лідерами в українській еко-

номії за прибутковістю та популярністю за даними першого в Україні індексу прозорості та підзвітності компанії, який розраховувався Центром "Розвитку корпоративної соціальної відповідальності". Найвищий Індекс прозорості має компанія ДТЕК (160 балів із 200 можливих; 80% прозорості), яка за отриманими балами увійшла до топ-10 найпрозоріших компаній країни за оцінкою Центру (рис.1). Компанії, які ввійшли до складу перших десяти подають нефінансові звіти, мають деталізований опис упровадження соціальних та екологічних проектів та зручну навігацію сайтів і всіляко демонструють свою відповідність принципам Глобальної ініціативи ООН [6].

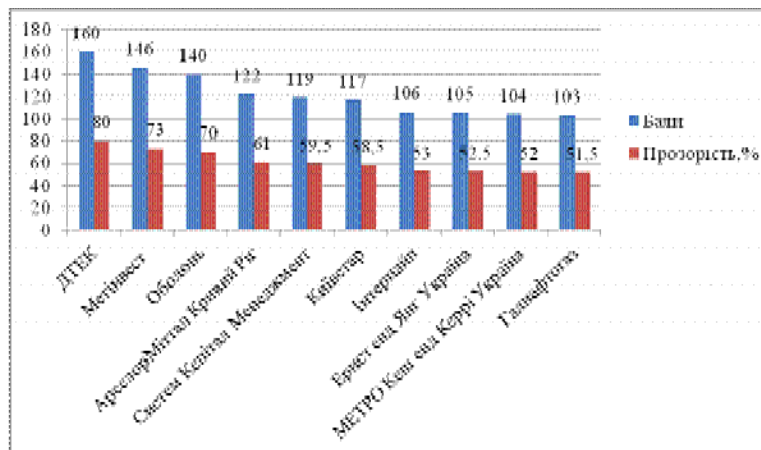

Рис.1. Рейтинг найпрозоріших українських компаній [6]

Незважаючи на те, що з КСВ знайомі українські підприємства, про що свідчать результати досліджень, стрімкого зростання кількості соціально відповідальних компаній не спостерігається. Однією з причин такого становища є невирішені загальнодержавні питання, серед яких і значні масштаби неформальної економіки.

Відомо, що важливою формою прояву етичного ведення бізнесу та реалізації принципів КСВ є дотримання законодавства. Проте слід визнати, що вітчизняному бізнесу, як і уряду в цьому плані ще багато чого слід зробити. Одним з пояснень такої тривалості боротьби з корупцією є впевненість економістів та політологів в тому, що "тіньовий ринок" допомагає на певному етапі створю-

вати робочі місця для некваліфікованих робітників та знімати соціальну напругу, і з часом він зникне сам по собі. Поширеність такої думки характерна не лише для України, а й для інших країн. За оцінками фахівців на неформальну економіку припадає 40% ВВП в країнах з низьким та 17% – з високим рівнем доходу на душу населення. В окремих галузях, таких як роздрібна торгівля та будівництво, близько 80% працівників працюють нелегально. Дослідження McKinsey Global Institute (MGI) довели хибність цих думок [7]. Окремий короткостроковий вигравш від неформальних відносин нівелюється їх довгостроковим негативним впливом на економічне зростання, темпи створення нових робочих місць. Неформа-

льні компанії з часом не можуть вирватися в число лідерів ринку, оскільки не можуть зростати, консервують свою відсталість та низьку продуктивність праці. За даними цього ж дослідження, продуктивність праці в неформальних компаніях світу в два рази нижча, ніж в середньому в компаній, які працюють прозоро в тих же галузях економіки. Таким чином, долання неформальних, тіньових відносин, що є складовою стратегії соціально відповідального ведення бізнесу, є економічно вигідною діяльністю і для окремих компаній і для країни в цілому.

Активніше приєднання українських підприємств до Глобальної ініціативи ООН може сприяти і підвищенню своєї ефективності і допомагати країні досягати визнання в Європейській та світовій економіці. Уряд країни повинен підтримувати ініціативу підприємств щодо формування соціально відповідальної поведінки. На жаль в Україні не знайшла підтримки на державному рівні Національна програма підтримки корпоративної соціальної відповідальності. А вона могла б допомогти вирішенню низки проблем, пов'язаних зі зниженням рівня тінізації економіки, зокрема вирішенню такої проблеми, як ухиляння від сплати податків. Справедливо вважається, що ухиляння від сплати податків змушує високий рівень податкового навантаження на бізнес. Але тут спостерігається така залежність: чим більше податкових надходжень від підприємств, чим менше вони будуть ухилятися від сплати податків, тим більше можливостей знизити податковий тиск. За умови, що уряд зможе змусити більшість компаній сплачувати податки, можна буде знизити податковий тиск і зберегти загальний обсяг податкових надходжень. За даними дослідження експертів MGI в Туреччині відомо, що в роздрібній торгівлі цієї країни державі вдається збирати лише 64% від розрахункового обсягу ПДВ. Якби цей показник довести до 90%, то можна було б знизити ПДВ з 18% до 13% і зберегти загальний обсяг податкових надходжень [7].

Для розвитку КСВ важлива не лише державна підтримка та докладання зусиль з боку уряду, а й створення необхідної громадської думки про важливість етичного

ведення бізнесу. Важливою формою прояву ставлення споживачів до соціально відповідальної компанії є довіра.

Довіра до підприємства розглядається в контексті вивчення процесу формування ролі соціального капіталу в суспільстві. Такий підхід важливий для розуміння значення соціально відповідального ведення бізнесу, адже соціальна відповідальність і формується, і проявляється в межах не окремого підприємства, а й в середовищі, яке оточує підприємство: в системі соціальних, політичних, культурних аспектах життя суспільства. Саме тому важливо послатися на розуміння соціального капіталу Р. Патнема. Його концепція соціального капіталу базується на тому, що цей капітал складається з трьох компонентів: моральних зобов'язань і норм, соціальних цінностей (особливо довіри) і соціальних мереж [8]. Крім цього, важливо також і те, що успішне функціонування економічної системи за Р.Патменом є результатом накопичення соціального капіталу. В межах нашого дослідження важливо врахувати, що соціальна відповідальність бізнесу сприяє формуванню соціального капіталу суспільства. Для України це може бути важливим аргументом на користь того, що соціальна відповідальність важлива не лише для окремої компанії, оскільки це дозволяє через підвищення довіри споживачів отримувати прибутки, а й для всієї країни, тому що світовий досвід свідчить про існування залежності між рівнем сформованості суспільного капіталу та рівнем успішності економіки країни в цілому. Внесок соціального капіталу у зростання ВВП у 50-х рр. XX ст. складав 10%, і збільшив його до 20-25% в 1990-х роках в таких країнах, як Великобританія, Данія, Німеччина Швеція, Франція, Японія [9]

Рівень довіри споживачів до підприємств галузі розглядається як "сукупний" соціальний капітал і оцінюється на основі індексу довіри до галузі на певний період часу і є важливим складником розуміння розвиненості соціально відповідального ведення бізнесу. Про міру довіри до галузей в Україні свідчить дані таблиці 2.

Таблиця 2. Рівень довіри споживачів до галузей промисловості в Україні, в 2009 та 2010 рр. (за матеріалами дослідження компанії Noblet Media CIS+)

№/п	Галузь	Рівень довіри до галузі у 2009 р., %	Рівень довіри до галузі у 2010 р., %
1	Техніка та технологія	59	65
2	Зв'язок і комунікації	53	60
3	Сільське господарство	51	47
4	Розрібна торгівля	45	43
5	Промислове виробництво	42	43
6	Виробництво товарів народного споживання	44	41
7	Розваги та шоу-бізнес	43	40
8	Будівництво	34	37
9	ЗМІ	36	34
10	Банківська діяльність	21	31
11	Енергетика, нафтопреробка	24	29
12	Фармацевтика	29	28
13	Медицина	26	23
14	Страхова діяльність	21	20

*Джерело: Складено за [10]

Розвиток і використання КСВ в будь-якій галузі підвищує ефективність соціально-економічного функціонування галузі шляхом створення умов для вигідності використання принципів КСВ перед своїми акціонерами, співробітниками і суспільством, дозволяє підтримувати добрі починання та благодійні акції, чесно платити податки, сприяти поліпшенню соціальної сфери, охорони здоров'я та освіти, зберігати природні ресурси і навколишнє середовище.

Важливою проблемою, яка також потребує уваги, є визначення стану готовності суспільства в цілому створювати тиск на бізнес з тим, щоб впливати на формування соціально відповідальної поведінки підприємців. Виявляється, готовність суспільства знаходиться на низькому рівні, як свідчать дослідження соціологів [11]. Ієрархія цінностей людей не завжди співпадає з ієрархією їхніх потреб, на поведінку людей впливають умови, в яких вони знаходяться. З 15 виділених в

опитуванні сторін життєвих цінностей 2/3 опитаного дорослого населення віднесли до 5 найважливіших такі: родина, робота (для працюючих), впевненість в завтрашньому дні та рівень матеріального забезпечення, поведінка дітей та розвиток їхніх особистісних якостей (для тих, хто має дітей). Значно нижче цінуються громадянські цінності, такі як економічне стано-

вище в Україні та ставлення до себе громадськості. Ще нижче значення мають такі важливі для формування соціальної відповідальності бізнесу громадянської цінності, як власна поведінка стосовно людського оточення, забезпечення безпеки своєї країни та участь в суспільному житті (див. таблицю 3).

Таблиця 2. Відносна важливість (цінність) виділених сторін життя для дорослого населення України (шкала відносної цінності від 0 до 100 балів)

№/п	Сторони життя	Величина цінності (середній бал)
1	Родина	86
2	Робота (для працюючого населення)	81
3	Впевненість у завтрашньому дні	76
4	Рівень матеріального забезпечення	75
5	Поведінка дітей, розвиток їхніх особистісних якостей (з числа тих, що мають дітей)	71
6	Економічне становище в Україні	59
7	Ставлення людей, що оточують	56
8	Власні знання, досвід, уміння	54
9	Можливість реалізувати свої здібності	54
10	Можливість бути незалежним	54
11	Стан довкілля в місті (селі)	52
12	Особисте (інтимне) життя	52
13	Власна поведінка стосовно людей, що оточують	51
14	Забезпечення безпеки України	49
15	Участь у громадському житті	33

*Джерело: Складено за [11, 12]

Висновки. Таким чином, ініціативи з боку підприємств України щодо впровадження корпоративної соціальної відповідальності в свою діяльність допоможуть не лише прискорити процеси технічного оновлення, модернізації їх діяльності, сприятимуть підвищенню їх репутації, прибутковості, а й сформулюють потребу більш активних дій уряду щодо інтеграції в європейський економічний простір. Звичайно, потрібно продовжити дослідження в цьому плані, але без сумніву також необхідні зусилля щодо: посилення інформаційної роботи в українському суспільстві щодо використання стратегії КСВ в практиці діяльності провідних компаній світу шляхом використання можливостей ЗМІ, включення навчальної дисципліни "Корпоративна соціальна відповідальність" як нормативної для підготовки економістів, інженерів, журналістів та соціологів; поглиблення наукових досліджень в галузі КСВ, уникнення однобічного уявлення про КСВ як соціальну програму діяльності підприємств, спрямовану лише на покращення умов праці та благодійність, обговорення цієї проблематики на наукових конференціях, на сторінках наукових видань; підвищення уваги та ролі уряду країни до питань розвитку КСВ, як це відбувається в європейських країнах останнім часом, затвердження Державної концепції розвитку КСВ, підтримка з боку держави ініціатив тих підприємств, які працюють як соціально відповідальні, систематично публікуючи звіти та здійснюючи інші соціально значимі проекти в своїй діяльності, що справляють позитивний вплив на розвиток економіки, вирішення екологічних та суспільних проблем.

Список використаних джерел

1. Малик Я. Європейський Союз [Текст] / Я. Малик, О. Киричук, І. Залуцький. – Львів, 2006. – 610 с.
2. Гончарук А.І. Регіональна торговельно-економічна інтеграція України та ЄС: стан, проблеми і перспективи / А.І. Гончарук, О.О. Усенко // Міжнародна економічна політика: наук. журн. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана"; голов. ред. Д.Г. Лук'яненко. – К.: КНЕУ, 2011. – № 12–13. – С. 98–132.
3. Осадча Н.В. Характеристика процесу інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС) [Текст] / Осадча Н.В. // Економічний вісник Донбасу. – № 3–(25), 2011. – С. 71–81.
4. Нова стратегія Європейської комісії з корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) 2011–2014: швидше, вище, сильніше. Експертний коментар від Центру "Розвиток КСВ" [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.csr-ukraine.org/ctstrategiya_evropeyskoj_komisii_html].
5. Програма інтеграції України до ЄС, схвалена Указом Президента України від 15.09.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.customs.gov.ua].
6. Індекс прозорості й підзвітності компаній / Центр розвитку корпоративної соціальної відповідальності [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.csr-ukraine.org/rezultati_indeksu_prozorosti.html
7. Диана Фаррелл. Скрытые угрозы неформальной экономики. [Электронный ресурс] // The McKinsey Quarterly – 2004 – №3 – Режим доступа: http://www.mckinsey.com/russianquarterly/articles/issue07/11_0204.aspx?tid=27
8. Головка Л.С. Соціальний капітал: сутність та проблеми розвитку [Текст] Головка Л.С. // Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: Економіка та підприємництво, 2012 р., № 1 (64). – с. 5–9.
9. Стежко Н. Роль соціального капіталу в забезпеченні інноваційного розвитку [Текст] / Стежко Н. // Економіка. – 2010 – № 1 (101) – С.47–51.
10. Дем'яненко Ю.В. Модель оцінювання рівня соціального капіталу підприємств сфери послуг [Текст] / Ю.В. Дем'яненко // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 1 (9). – С. 102–108.
11. И.Кириченко. Ціннісні пріоритети + мотивована діяльність // Дзеркало тижня // № 16(113) – 27 квітня 2013 р. – с.12.
12. Хмелько В.Е. Социальная направленность личности: некоторые вопросы теории и методики социологических исследований [монография] – К.: Политиздат Украины, 1988. – 279 с.

Надійшла до редколегії 25.08.13

Т. Литвиненко, канд. екон. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСА КАК УСЛОВИЕ ВХОЖДЕНИЯ УКРАИНЫ В ЕВРОПЕЙСКОЕ И МИРОВОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОСТРАНСТВО

В статье предложена гипотеза о том, что инициативы предприятий по внедрению корпоративной социальной ответственности в свою деятельность помогут ускорить процессы технического обновления, модернизации их деятельности, будут содействовать повышению их прибыльности. Такие действия предприятий подтолкнут правительство к более активным действиям по интеграции в европейское экономическое пространство.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность, европейская интеграция Украины, прозрачность деятельности компаний, преодоление теневых отношений, уровень доверия потребителей, социальный капитал, гражданские ценности.

T. Lytvynenko, PhD in Economics, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AS CONDITION OF INCLUDING UKRAINE IN EUROPE AND WORLD ECONOMIC SPACE

The thesis that companies' activities for introduction of corporate social responsibility stimulates the speed of to the processes of the technical upgrade, modernization of company's activity and increase of its profitability is proved within the article. Those Ukrainian companies, which have high index of activities transparency, are also the most profitable. However, we can't observe any significant increment of number of companies joining the Global agreement. One of the explanations we could name is the unproved idea supported by some politicians and economists about a shadow ('black') market that allegedly allows creating workplaces and taking off social tension in society on the certain stage. Insignificant values of index of citizens' trust to activity of industries holds on the development socially of responsible business. Trust considered as a part of the general social capital. The Government of Ukraine must support initiative of companies to introduce social responsibility of business, as many European governments do it. It is also important to inform society of advantages of CSR.

Keywords: corporate social responsibility, European integration of Ukraine, transparency of activity of companies, overcoming of shadow relations, level of trust of consumers, social capital, civil values.

УДК 330.101.542
JEL D62

О. Отрошко, канд. екон. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ЗОВНІШНІ ЕФЕКТИ: КРИТИКА ХИБНИХ УЯВЛЕНЬ

У статті спростовуються деякі помилкові уявлення щодо зовнішніх ефектів. Особливу увагу приділено критичному аналізу традиційних підходів до обґрунтування необхідності державного втручання у функціонування ринків у випадку зовнішніх ефектів.

Ключові слова: зовнішні ефекти, теорема Коуза, суспільні блага.

Постановка проблеми. Нині загальноприйнято вважати, що однією із недосконалостей ринкової системи є зовнішні ефекти. Відповідно, й державне регулювання зовнішніх ефектів у переважній більшості випадків розглядається як одна із важливих економічних функцій держави. Такою, що до певної міри розходиться із загальноприйнятими уявленнями, можна вважати позицію Р. Коуза, який доводив, що за певних умов ринки здатні краще за державу справлятися з проблемою зовнішніх ефектів.

Метою статті є критичний аналіз найбільш поширених в економічній літературі хибних уявлень щодо зовнішніх ефектів. Передусім ми зупинимося на помилкових дефініціях зовнішніх ефектів. У подальшому ми покажемо, що надлишкове виробництво товарів і послуг – не єдина і не головна причина, через яку держава повинна втручатися у функціонування ринків у випадку негативних зовнішніх ефектів. Крім того, ми намагатимемося довести, що "недовиробництво" товарів та послуг у випадку позитивних зовнішніх ефектів не може вважатися достатньою підставою для державного субсидування їх виробництва чи споживання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зайве говорити про те, наскільки важливим для аналізу будь-якої наукової проблеми є точне визначення пов'язаних з нею ключових понять. А між тим навіть побіжне знайомство з сучасними літературними джерелами з питань економічної теорії засвідчує, що з-поміж чисельних тлумачень зовнішніх ефектів – чимало й таких, які не можна вважати достатньо коректними. Відтак, варто із самого початку зупинитися на типових неточностях, яких припускаються при визначенні зовнішніх ефектів.

По-перше, занадто широким є визначення зовнішніх ефектів як просто впливу "діяльності однієї людини на добробут іншої" [1, с. 135]. Під таке тлумачення зовнішніх ефектів підпадають у тому числі і дії людей, які жодного стосунку до них не мають. Якщо Петренко на платній основі надає якусь послугу Іваненку, він, безперечно, позитивно впливає на його добробут. Однак ніякого зовнішнього ефекту при цьому не виникає. Суттєвою ознакою зовнішніх ефектів є те, що, будучи впливами діяльності людей на добробут третіх осіб, вони, за визначенням, здійснюються без компенсації з боку тих,

хто завдає шкоди, або, навпаки, отримує вигоду. У наведеному випадку можна було б говорити про виникнення зовнішніх ефектів лише тоді, коли Петренко, надаючи на платній основі послугу Іваненку, одночасно безоплатно позитивно або негативно впливав би на добробут інших осіб, з якими у нього не було б жодних угод щодо подібних впливів.

По-друге, також занадто широким, а тому і недостатньо коректним було б і тлумачення зовнішніх ефектів як *неопосередкованих ринком* впливів діяльності одних суб'єктів економіки на добробут інших. Серед згаданих впливів є й такі, які не входять до категорії зовнішніх ефектів, як, наприклад, позитивні впливи держави на добробут домогосподарств у випадку, коли вони отримують від неї трансфертні платежі. Зовнішні ефекти виступають лише одним із різновидів неопосередкованих ринком впливів діяльності одних суб'єктів економіки на добробут інших, а тому не можуть ототожнюватися з ними. Відмінною рисою зовнішніх ефектів як різновиду такого роду впливів є те, що вони, як уже наголошувалося, являють собою впливи на добробут третіх осіб. Так, здійснюючи ті ж самі трансфертні платежі домогосподарствам, держава може одночасно позитивно впливати на добробут третіх осіб, якщо такі платежі призводитимуть до зменшення масштабів асоціальної поведінки їх отримувачів.

По-третє, спірним видається тлумачення зовнішніх ефектів як "додаткових витрат або вигід" [2, с. 334]. Безперечно, поняття зовнішніх ефектів та додаткових витрат або вигід тісно пов'язані між собою, але не як поняття, одне із яких розкриває зміст іншого. Зовнішні ефекти, скоріше, спричиняють появу додаткових витрат або вигід, ніж є ними самими.

По-четверте, помилково вбачати одну із характерних рис діяльності, яка генерує зовнішні ефекти, у тому, що вона породжує "ненавмисні вигоди чи збитки для інших людей" [3, с. 262]. Якщо Петренко, знаючи наперед, що його діяльність завдає некомпенсованої шкоди Іваненку, продовжує її здійснювати, заподіяні ним збитки навряд чи можна вважати ненавмисними. Адже будучи свідомим того, що його діяльність зашкодить Іваненку, він міг би або припинити її, або ж запропонувати Іваненку адекватну компенсацію за заподіяну шкоду.